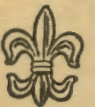
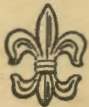

ÅBO AKADEMI

ÅBO AKADEMI

EN ÖVERSIKT

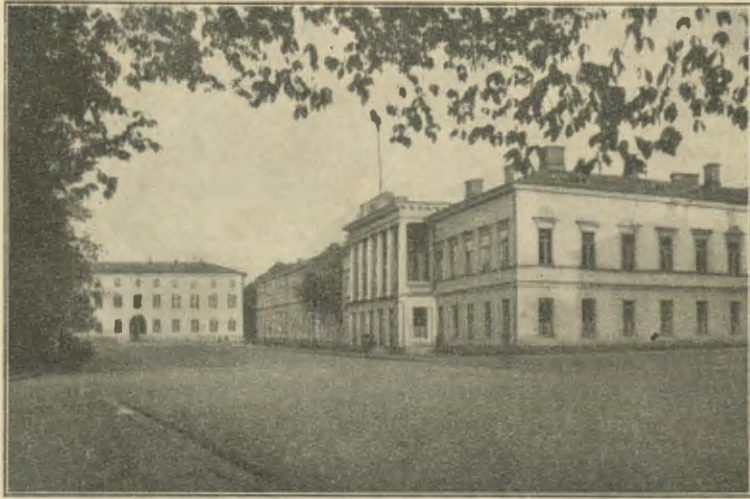
ÅBO 1923

ÅBO TRYCKERI OCH TIDNINGS AKTIEBOLAG

Å B O A K A D E M I

Under drottning Kristinas minderårighet, medan det stora tyska kriget tärde på Sveriges och Finlands krafter intill det yttersta, fann förmyndarregeringen utvägar att grunda en ny högskola i rikets östra hälft. Detta skedde år 1640. En ivrig tillskyndare var greve Per Brahe, Finlands generalguvernör, som såg optimistiskt på landets naturliga tillgångar och på befolkningens andliga möjligheter. I Finlands historia blev akademiens grundläggning en vändpunkt för hela det kulturella livet. Landet erhöll bättre utbildade präster och lärare än förr, kunnigare lagtolkare och redligare ämbetsmän. I nära 200 år spred högskolan ljus över de karga bygderna i detta land, som är det nordligaste av dem som överhuvud räknas till kulturvärlden. Under 1700-talet blev det vetenskapliga livet vid Åbo akademi rikare, buret av män som Linnélärjungen, botanisten Kalm, juristen Calonius samt historikern och folkloristen Porthan, som blivit kallad den finländska lärdomens fader. Åbo var Finlands huvudstad i den provinsiella betydelse, som detta ord kunde äga i en landsdel, som icke utgjorde något politiskt helt. Inom staden var akademien den andliga medelpunkten, ehuru samhället också ägde en hovrätt och ett domkapitel.

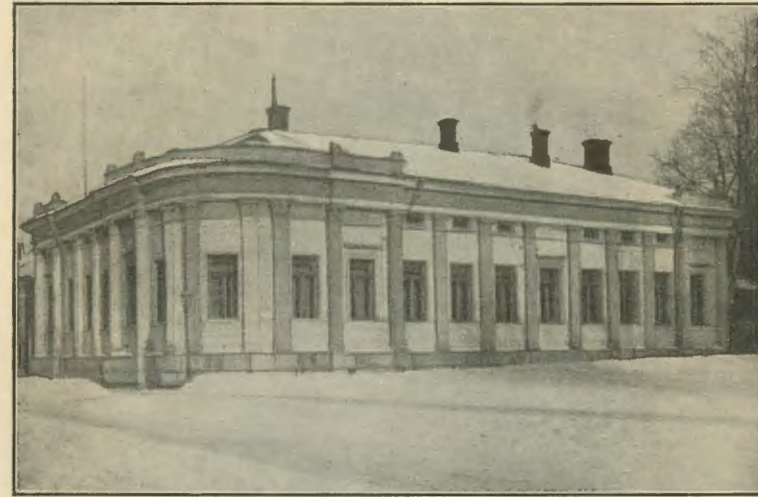
Efter Finlands skilsmässa från Sverige år 1809 syntes staden för en tid tilltaga i betydelse, då den blev huvudort

ÅBO AKADEMIS HUVUDBYGGNAD — I FONDEN DET GAMLA AKADEMIHuset

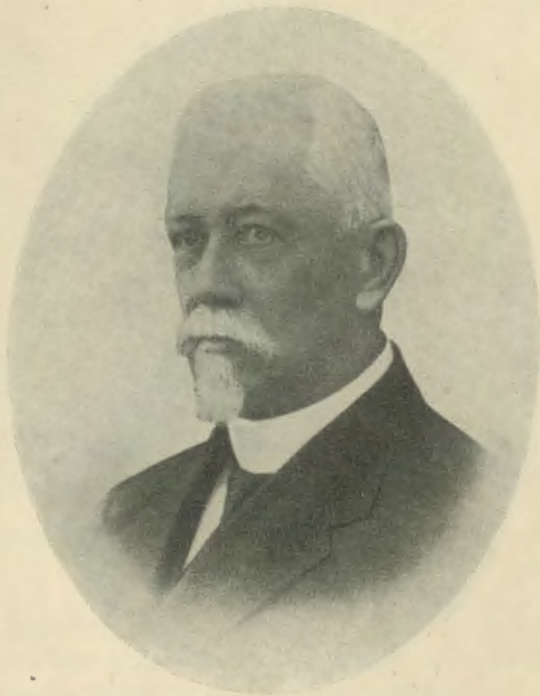
i en „autonom“ stat med flere centrala ämbetsverk förlagda till orten, men redan 1812 bestämdes att Helsingfors, som låg närmare Ryssland, skulle bli huvudstad. Denna plan förverkligades 1819. Universitetet, som nyss förut inflyttat i den nya av konung Gustav IV Adolf grundlagda akademi-byggnaden, fick Åbo dock behålla. Men 1827 kom ett nytt slag för staden, i det den totalt förstördes av våld. Nu flyttades också högskolan till Helsingfors, en omplantering som medförde svårigheter av flere slag, däribland ett hastigt nedgående av studenternas antal, som under Åbotiden närmast sig ett halvt tusental, men i den nya universitetsstaden först efter ett par årtionden nådde samma siffra.

För Åbo stad blev branden en anhopning av olyckor, ur vilka orten endast långsamt kunde resa sig. Väl fick staden ett gymnasium i stället för högskolan, men detta var

KONSUL SPOOFS TILL AKADEMIEN TESTAMENTERADE HUS

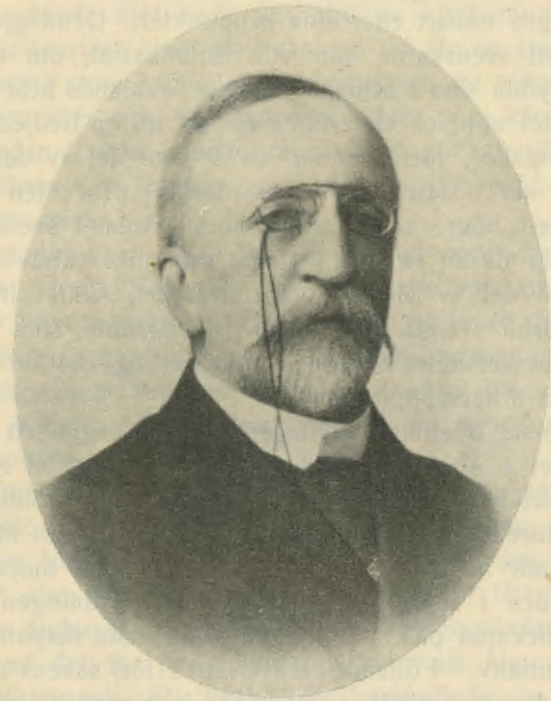
en torftig ersättning. Då staden åter begynte uppblomma, gjordes framstegen närmast inom handelns och industriens områden. Inom dessa verksamhetsfält hade orten fått behålla ett antal av de forna patriciersläkterna, och nya växte upp med starkt inslag av rikssvenska element. Med seg ihärdighet fördes näringslivet framåt, och Åbo förvärvade namnet att vara en lokalpatriotisk stad, där pietetsfulla borgare vårdade samhällets minnen och med vaken plikt känsla skapade nya stiftelser till allmänt gagn. Mest gynnades det filantropiska arbetet, som under inflytande av upplysningstidens humanitära idéer hade förvärvat sig det främsta rummet inom de medborgerliga strävandena, men också rent kulturella företag vunno omkring sekelskiftet understöd efter stora mått. Sålunda hopbragtes i det gamla Åbo hus det största kulturhistoriska museum, som Finland äger, ett

KANSLER FRIHERRE R. A. WREDE

gjordes i regeln ingen åtskillnad mellan svenskt och finskt, men sedan landets svenskar vid representationsreformen 1906 uppgivit sin politiska maktställning, ha de mera än förr sluttit upp kring sina egna strävanden.

Mången nutidsmänniska anser att minnet av gångna tider är något överkligt och umbärligt. Men i ett samhälle, så känsligt för sina traditioner som Åbo, kan ett historiskt minne bli en drivande kraft av högt värde. Hågkomsten av att landets universitet stått tätt intill domkyrkan dog

PROKANSLER ARTHUR RINDELL

aldrig ut, ehuru man länge ansåg uppgiften att skapa en academia rediviva såsom övermäktig. Utom denna lokalpatriotiska synpunkt gjorde sig också andra motiv gällande. Väl innehade ännu år 1906 det svenska språket en stark ställning vid statsuniversitetet i Helsingfors, men det var påtagligt, att finskan år för år skulle vinna terräng. Erfarenheten från några andra bildningsföretag visade, att finskheten, då den nått ställningen av härskande maktfaktor, icke tog hänsyn till berättigade svenska anspråk, utan ord-

tiska vetenskaperna, men de avstodo från att påverka den fria diskussion, som snart uppstod kring den blivande högskolans program. En del lärare vid Helsingfors universitet ansåg att grundandet av en rent svensk högskola i Åbo skulle bereda jordmånen för statsuniversitetets fullständiga förfinskning. Flertalet deltagare i diskussionen delade dock icke denna pessimistiska uppfattning. Lika livligt blev meningsutbytet angående programmet: skulle akademien bli ett vetenskapligt forskningsinstitut, en akademi i trängre mening, eller ett universitet med både forsknings- och undervisningsuppgifter, skulle den börja enbart med en humanistisk fakultet eller med en natur- eller statsvetenskaplig sådan?

År 1917, kort efter den första ryska revolutionen, organiserades „Stiftelsen för Åbo Akademi“. Stiftelsens ändamål formuleras i stiftelseurkunden sålunda:

„Avkastningen av det donerade kapitalet skall användas för grundandet och upprätthållandet av en högskola i Åbo med svenskt undervisningsspråk under namn^{et} av Åbo akademi.“ Denna bestämmelse kompletteras av den första paragrafen i akademiens i januari 1918 antagna grundstadga, vilken paragraf lyder: „Åbo akademi har till uppgift att främja vetenskapernas utveckling samt meddela vetenskaplig undervisning på svenska språket.“ Samtliga donatorer, 35 till antalet, ävensom den tidigare akademikommittén konstituerades såsom en delegation, vilken i sin tur utsåg en styrelse. Styrelsemedlemmar blevo kommerseråden Ernst och Magnus Dahlström, konsulerna Alfred Jacobsson och Conrad Spoof, direktör Ernst Grönblom samt bankdirektörerna J. Lönnblad och E. Schybergson. Av dessa medlemmar voro alla utom den sistnämnde bosatta i Åbo. Sedermera ha bankdirektör Schybergson och konsul Spoof avlidit, och i deras ställe ha invalts greve Carl Alex. Armfelt, Åminne, och direktör Amos Andersson i Helsingfors.

PROFESSOR EDVARD WESTERMARCK

Konsul Jacobsson har på grund av hög ålder avgått och efterträts av bankdirektör L. Kurtén i Wasa. Ordförande i delegationen är med. lic. Wilhelm Stadius.

Vid överläggningarna om högskolans program hade man stannat vid en kompromiss, som avsåg att samtidigt grundlägga en humanistisk, en matematisk-naturvetenskaplig och en statsvetenskaplig fakultet, sedermera kallade akademiens stamfakulteter, med fyra professorer i varje. Genom en ny kollektiv donation i oktober 1917 på 4 mil-

joner mark möjliggjordes förverkligandet av detta program. Man avsåg först att undervisningen vid akademien skulle begynna den 1 september 1918, men det röda upproret under vintern fördröjde förberedelserna. Först efter upprorets kuvande, i juni 1918, kunde de första kallelserna av professorer ske. Inom humanistiska fakulteten besattes följande tjänster: till lärostolen i filosofi kallades professor Edv. Westermarck, som under en följd av år innehåft lärostolen i praktisk filosofi vid Helsingfors samt en för honom personligen upprättad professur i sociologi vid Londons universitet. Till professuren i nordisk historia kallades docenten P. O. von Törne, till professuren i svenska litteraturens historia docenten Fredrik Böök. Inom matematisk-naturvetenskapliga fakulteten kallades till lärostolen i matematik universitetsadjunkten Severin Johansson, i fysik docenten K. F. Lindman, i kemi fil. d:r W. Wahl samt i geologi och mineralogi fil. d:r H. Backlund. Inom statsvetenskapliga fakulteten kallades till professor i allmän statskunskap och politik docenten G. Rexius, som emellertid kort därefter avled. Icke heller professor Böök tillträdde sin tjänst.

Akademien lyckades förvärva ett byggnadskomplex med utmärkt läge invid domkyrkan och det forna akademihuset, med tvenne stenbyggnader i nyantik stil, vilka uppförts kort efter Åbo brand. Utanför byggnaderna utbreder sig ett vackert parkområde med statyer av Per Brahe och Porthan. Platsen är genom sina historiska minnen en av de mest stämningsfulla Finland äger. Senare har akademien genom testamentariskt legat av framlidne konsul Spoof erhållit en gård, samt genom köp förvärvat två fastigheter i samma del av staden.

Åbo akademi begynte sin verksamhet den 2 sept. 1918 så till vida som konsistoriet då sammanträdde för första

PROFESSOR SEVERIN JOHANSSON

gången. Till rektor för det första trienniet valdes professor Westermarck. År 1921 valdes professor Johansson till rektor för akademiens andra triennium.

I januari 1919 vidtog undervisningen vid akademien; elevantalet blev under den första terminen 49 och siffran har sedan dess varit stigande, om man bortser från att vårterminen regelbundet uppvisar ett lägre antal studerande än höstterminen. Till akademien har med stöd av särskilda donationer anslutits en kemisk-teknisk fakultet, som trädde i verksamhet i september 1921 och som avsevärt ökat de studerandes antal. Fakulteten äger tills vidare två professurer: i allmän kemisk teknologi samt i skogsprodukternas kemiska teknologi.

Akademiens styrelse har sedan slutet av 1918 varit ordnad sålunda att högsta vården av akademiens angelägen-

heter omhänderhaves av kansler, vilken utnämner dess professorer och övriga lärare och tjänstemän ävensom stadfäster reglerna för dess förvaltning. Prokansler, som är bosatt i akademistaden, utövar det närmaste inseedet över högskolans verksamhet. Till kansler har utsetts förutvarande jurisprofessorn, friherre R. A. Wrede och till prokansler professor A. Rindell. Kanslerssekreterare är professor R. Furuhjelm och akademisekreterare magister S. Dahlström.

Redan hösten 1918 anhöll konsistoriet hos regeringen om rättighet för de humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna att anställa samma examina och utdela samma lärda grader som motsvarande avdelningar vid Helsingfors universitet. I juli följande år gav regeringen sitt bifall till denna ansökan. Detta utgjorde en betydelsefull vinning vid själva starten av den nya högskolan. Under år 1922 har den kemisk-tekniska fakulteten erhållit samma examensrätt som motsvarande avdelning vid Tekniska högskolan i Helsingfors innehar.

Åbo akademis högtidliga inauguration försiggick i oktober 1919. Bland de inbjudna gästerna märktes medlemmar av regeringen samt de nordiska ländernas sändebud i Finland. Dessutom hedrade talrika representanter för högskolor och lärda stiftelser såväl i hemlandet som i de skandinaviska länderna festen med sin närvaro.

Vid inaugurationen anmäldes flera nya donationer, bland dem en anonym på 4 miljoner mark för de tre stamfakulteterna, en av professor P. Fahlbeck och hans maka, född v. Willebrand, för en professur i statistik, en av doktor J. O. E. Donner för en professur i engelsk filologi, en av konsul F. Kiseleff för en professur i nordisk kulturhistoria och folklivsforskning samt ytterligare donationer till förmån för lärostolar i astronomi och konsthistoria.

KONSISTORIUM VÄRTERMINEN 1923

Till de vid inaugurationen anmälda donationerna hörde också Riksföreningens för svenskhetens bevarande bokgåva, som sammanbragts genom professor Vilh. Lundströms hänvändningar till den rikssvenska allmänheten och Sveriges författare. De böcker, som lämnats av författarna själva, ha i flera fall av dem försetts med en egenhändig dedikation.

*

Arbetet vid akademien har i huvudsak fortgått enligt de utstakade riktlinjerna. Högskolans byggnader ha i allt större omfattning tagits i anspråk för undervisningen och flere tjänster ha blivit ordinariter besatta.

Inom humanistiska fakulteten kallades 1919 docenten O. Homén till innehavare av professuren i svenska litteraturens historia. Professuren har sedermera ombildats till en läro-

ARBETSSAL I KEMISKA INSTITUTET

med allmän rättslära blivit ordinariter besatt. Dess innehavare är professor A. W. Gadolin, som sedan 1919 varit fäst vid akademien. Professuren i nationalekonomi med finansvetenskap har sedan 1921 upprätthållits av docenten A. Montgomery. Därförinnan hade blott en tillfällig undervisning meddelats inom de statsvetenskapliga disciplinerna. En kortare kurs i nationalekonomi gavs vårterminen 1920 av professor Heckscher, och läsåret 1920—1921 föreläste fil.lic. Erland Hjärne på grund av särskilt förordnande statskunskap.

Hela antalet lärare vid akademien under läsåret 1922—23 utgjorde 33, varav 11 ordinarie, 1 extra ordinarie och 3 tillförordnade professorer, 2 docenter, 3 ordinarie och 2 t. f. lektorer, 8 „lärare“ samt 3 t. f. assistenter. Ökningen under åren 1918—1923 framgår av följande tabell.

	1918—19	1919—20	1920—21	1921—22	1922—23
Professorer	6	8	10	13	14
E. o. professorer	—	1	1	1	1
Docenter	—	1	1	3	2
Lektorer	2	2	4	3	5
Assistenter	1	2	2	3	3
Övriga lärare	3	2	4	9	8
S u m m a	12	16	22	32	33

Akademien har påbegynt utgivandet av en vetenskaplig skriftserie „Acta Academiae Aboensis“, fördelad på två avdelningar: „Humaniora“ och „Physica et Mathematica“. Dessutom utger akademien en populärvetenskaplig serie „Skrifter utgivna av Åbo akademi“ samt „Årsskrift“. Den sistnämnda publikationen innehåller årsredogörelser och uppsatser om akademiens verksamhet. De båda förstnämnda serierna utgöra fortsättningar till motsvarande publikationer av Akademikommittén.

Akademiens bibliotek räknar c:a 100,000 band, av vilka omkr. en tredjedel dock utgöres av dupletter samt av medicinsk litteratur, som f. n. icke äger någon användning vid högskolan. Bibliotekets vård handhaves av bibliotekarie, underbibliotekarie och några amanuenser.

*

Akademiens ekonomiska utveckling antydes av följande siffror över fondernas tillväxt: summa tillgångar 30 juni 1919 15,653,529 mk, 30 juni 1920 27,292,129 mk samt 30 juni 1922 31,278,367 mk.

Bland de efter inaugurationen tillkomna donationerna märkas framom andra greve Carl Alex. Armfelts fond för en professur i statsrätt och folkrätt, ingenjör Albert von Julins fond för ett metallurgiskt institut samt kommerserådet August och fru Ina Borgströms fond till förmån för den kemisk-tekniska fakulteten.

Stora legat har akademien erhållit genom bergsrådet Seth Sohlbergs och konsul C. Spoofs testamenten. Det sistnämnda legatet ingår icke i siffran för den 30 juni 1922. Bland donationer, som icke varit avsedda att fonderas, märkas de av greve Magnus Brahe och friherre Karl Langensköld för inköp av litteratur till biblioteket samt för akademiens publikationsverksamhet.

Ökningen av fonderna har emellertid motverkats av den finländska valutans starka depreciering. Medan fonderna vid tiden för inaugurationen syntes tillräckliga att uppbära det tilltänkta programmet, tedde sig akademiens ekonomiska ställning redan två år senare ganska brydsam.

Hittills hade akademien i främsta rummet varit ett verk av medborgare i Åbo. Då akademiens undervisning står öppen för ungdom från hela det svenska Finland, syntes det emellertid berättigat, att högskolan för att erhålla materiellt understöd vädjade till hela den befolkning, som den åsyftade att gagna. För detta ändamål stiftades våren 1922 „Åbo akademiförening“, vars medlemmar genom årliga avgifter stödjade högskolans arbete. Föreningen har kunnat glädja sig över talrik anslutning på alla större orter i Finland med svensk bosättning.

Studentantalet vid Abo akademi framgår av följande tabell.

	Humanistiska fakulteten		Matem.-naturvet. fakulteten		Statsvetenskapliga fakulteten		Kemisk-tekniska fakulteten		Summa	
	Inskr.	Närv.	Inskr.	Närv.	Inskr.	Närv.	Inskr.	Närv.	Inskr.	Närv.
Vårt. 1919	27	27	15	15	7	7	—	—	49	49
Höstt. 1919	55	55	31	31	11	11	—	—	97	97
Vårt. 1920	59	59	30	29	6	4	—	—	95	92
Höstt. 1920	69	64	58	57	8	8	—	—	135	129
Vårt. 1921	57	53	55	55	9	9	—	—	121	117
Höstt. 1921	59	53	13	13	9	6	52	51	133	123
Vårt. 1922	46	44	11	11	9	9	53	51	119	115
Höstt. 1922	62	58	15	15	12	12	67	67	156	152
Vårt. 1923	50	44	13	13	13	12	64	64	140	133

Anm. Minskningen av studentantalet i matematisk-naturvetenskapliga fakulteten från höstterminen 1921 beror på att studerande, som förbereda sig för examen inom kemisk-tekniska fakulteten, från nämnda termin räknats till den sistnämnda fakulteten, ehuru de delvis studera inom den matematisk-naturvetenskapliga.

Om den framtida elevanslutningen är det för tidigt att yttra sig. En fakultet, den statsvetenskapliga, är endast delvis i funktion. Härtill kommer att högskolan är så ung, att avgången till följd av avslutade examina är obetydlig. Elevsiffran bör därför under loppet av några år fortfarande stiga. Såsom av tabellen framgår ha de praktiska utbildningslinjerna vid Åbo akademi hertills utövat den största dragningskraften på de studerande.

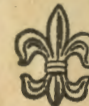
Helsingfors universitet räknar över 700 svenska studerande. Härtill komma de c:a 200 svenska studenterna vid

Tekniska högskolan i Helsingfors. Det sammanlagda antalet svenska studerande vid alla tre högskolorna stiger sålunda till omkr. 1,100, en mycket betydande siffra för en så fåtalig nationalitet som vår.

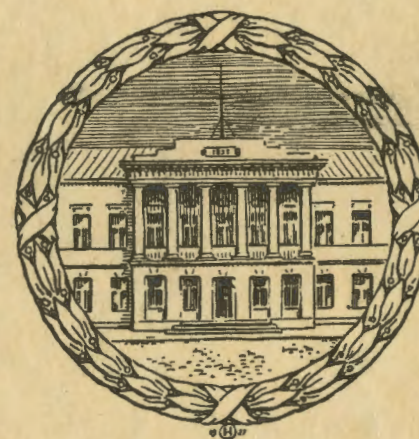
Åbo akademi befinner sig ännu i tillväxt. Det är att hoppas att högskolan skall kunna genomföra de utvidgningar av undervisningsverksamheten, som de skilda fakulteterna behöva. Redan i sin nuvarande gestalt vill högskolan utgöra en stödpunkt för svenskhetsarbetet i vårt land. Akademien är Svensk-Finlands rikast doterade privatstiftelse. Tacksamheten riktar sig främst till de donatorer i Åbo, som möjliggjort akademiens tillkomst, och därefter till de medborgare på andra orter, som med sina understöd främjat det påbegynta verket.

1915
Helsingfors
1915

ÅBO AKADEMI

ÅBO
TRYCKERI OCH TIDNINGSS
AKTIEFÖRETAG
1923

